

Наукові перспективи
Видавнича група

ВІСНИК науки та
освіти
ISSN 2786-6165 (ONLINE)

серії: філологія, культура і мистецтво,
педагогіка, історія та археологія, соціологія

Bulletin of Science and Education

№ 10(40) 2025

Видавнича група «Наукові перспективи»

Християнська академія педагогічних наук України

«Вісник науки та освіти»

***(Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія»,
Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)***

Випуск № 10(40) 2025

Київ – 2025

- Куліш І.М., Некоз І.В., Чемерис І.М.** **1836**
*РОЗВИТОК НАВИЧОК ЕФЕКТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ПРИ
ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО
СПРЯМУВАННЯ*
- Куца Л.П.** **1849**
*ПЕДАГОГІЧНО-ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЖАНРОВОГО
МОДЕЛЮВАННЯ ТВОРІВ ДЛЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ (НА
МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ ЕРВІНА МОЗЕРА «ЧУДОВІ ІСТОРІЇ НА
ДОБРАНІЧ»)*
- Лазурко Л.М.** **1863**
*ВІЙСЬКОВА ОСВІТА У ШКОЛІ ЯК СКЛADOVA НАЦІО-
НАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД (2013-2022)*
- Леврінц М.І.** **1874**
*АЛЬТЕРНАТИВНІ ПРОГРАМИ У СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНОЇ
ОСВІТИ США*
- Лотфі Гаруді Галина** **1885**
*ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ БІЛІНГВАЛЬНОЇ ОСВІТИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В УКРАЇНІ (КІНЕЦЬ ХХ — ПОЧАТОК
ХХІ СТ.)*
- Малиновська І.А.** **1897**
*СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ
КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З ІНОЗЕМНОЇ
МОВИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ*
- Марчук І.П., Дихта Н.М.** **1906**
*ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ
СПРЯМУВАННЯМ) ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ НЕМОВНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ ПІДХІД*
- Мачинський Н.О., Сопівник Р.В.** **1917**
*АКСІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАХИСТУ ІМІДЖУ НАЦІО-
НАЛЬНИХ ЛІДЕРІВ ТА ІСТОРИЧНИХ ГЕРОЇВ ВІД
МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ ПРОПАГАНДИ*

УДК 37.091.33:821.112.2(436).09

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10\(40\)-1849-1862](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10(40)-1849-1862)

Куца Лариса Петрівна доцент кафедри філологічних дисциплін початкової і дошкільної освіти, Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, м. Тернопіль, <https://orcid.org/0000-0003-4877-9626>

**ПЕДАГОГІЧНО-ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЖАНРОВОГО
МОДЕЛЮВАННЯ ТВОРІВ ДЛЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО
ВІКУ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ ЕРВІНА МОЗЕРА
«ЧУДОВІ ІСТОРІЇ НА ДОБРАНІЧ»)**

Анотація. У статті розглянуто жанрову специфіку казок Ервіна Мозера під кутом зору доцільності їх адресації дітям старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. «Чудові історії» за смисловою напругою, красою словесного викладу, актуальністю казкового жанру («на добраніч») гармонійно корелюють із художнім втіленням доступних для дітей окресленої вікової категорії сучасних проблем соціальної компетентності. У статті відзначено найважливіші аспекти поетики жанру (відкрита сюжетна форма, підпорядкована творчому «дописуванню» з боку читача; художня деталь і особливо майстерна діалогізація). Особливості художнього відтворення міжособистісних взаємин персонажів-звірят з «іншими», тобто із соціально значущими для них представниками чужого середовища, увиразнюють їх мотиваційні і характерологічні особливості.

Заголовок як первинна лаконічна художня деталь постає найточнішою інтерпретацією розвивальної соціальної адаптації персонажа чи конкретизації середовища, у якому розкриваються його соціальні функції. Виховне навантаження несе у творах Е. Мозера сюжетотвірний мотиваційний компонент. Заголовок має яскраво виражений і важливий для названої вікової категорії читачів рекомендаційний часовий характер – «на добраніч».

Узагальнено, що соціальна активність персонажів-звірят невіддільна від процесу читання, завдяки якому вони формуються і відчують себе індивідами. Парадигма «читання-як-мудрість», що постає наскрізною ідейно-тематичною лінією у книзі Е. Мозера, втілена насамперед в образі мудрої Сови. Емоційно-позитивне ставлення звірят-персонажів до «інших», які люблять читати, втілене також в образах «книжного» котика Стані,

хом'ячка Рудольфа, борсучка Норберта та інших. У статті підсумовано спостереження про те, що у творах Е. Мозера відсутня традиційна мовленнєва диференціація персонажів-звірят як носіїв різних ціннісних планів. Чіткість мовленнєвих висловлювань підпорядкована вихованню культури міжособистісної комунікації.

Ключові слова: сімейне читання, виховання, дитиноцентризм, соціалізація, поезика, казкотворчість, сюжетотворення, діалог.

Kutsa Larysa Petrivna Associate Professor at the Department of Philological Disciplines of Primary and Preschool Education, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, <https://orcid.org/0000-0003-4877-9626>

PEDAGOGICAL AND PROBLEM-BASED ASPECTS OF GENRE MODELING OF WORKS FOR OLDER PRESCHOOL AND YOUNGER SCHOOL-AGE CHILDREN (BASED ON ERWIN MOSER'S COLLECTION "*WONDERFUL BEDTIME STORIES*")

Abstract. The article examines the genre-specific features of Erwin Moser's fairy tales from the perspective of their appropriateness for children of older preschool and younger school age. The "*Wonderful Stories*" harmoniously correlate with the artistic embodiment of modern issues of social competence accessible to children of the mentioned age category through their semantic depth, beauty of verbal expression, and the relevance of the fairy-tale genre ("for bedtime"). The article highlights the most important aspects of the poetics of the genre (an unfinished plot form subordinated to creative "completion" by the reader; the artistic detail and particularly masterful dialogization). The peculiarities of artistic representation of the interpersonal relationships of animal characters with "others," that is, with socially significant representatives of a foreign environment, emphasize their motivational and characterological traits.

The title, as an initial concise artistic detail, appears as the most precise interpretation of the developmental social adaptation of the character or the concretization of the environment in which his or her social functions are revealed. In Moser's works, the educational significance is borne by the plot-forming motivational component. The title possesses a clearly defined and age-relevant recommendational temporal nature - "for bedtime."

The article generalizes observations that in Moser's works, there is no traditional speech differentiation of animal characters as bearers of different value systems. The clarity of speech utterances is subordinated to the cultivation of interpersonal communication culture. It is concluded that their social activity is inseparable from the reading process, through which they are formed and perceive

themselves as individuals. The paradigm of “reading-as-wisdom,” which serves as a pervasive ideological and thematic line in Moser’s book, is embodied primarily in the image of the wise Owl. The emotionally positive attitude of animal characters toward “others” who love reading is also represented in the images of the “bookish” cat Stani, the hamster Rudolf, the badger Norbert, and others.

Keywords: family reading, education, child-centeredness, socialization, poetics, fairy-tale creativity, plot formation, dialogue.

Постановка проблеми. Останні роки дошкільного і перший період шкільного життя у педагогічній науці вважають одним із найскладніших етапів дитячого віку. Сучасні вчені-педагоги констатують, що він «характеризується як особливо складний», тоді «гостроти набуває проблема емоційного світосприймання та світовідчуття дитини», проблема, яка «розглядається ученими в контексті концепцій, що розкривають сутність людського буття» [9, с. 21]. Ще І. Франко у численних статтях про освіту і виховання називав цей період часом утвердження «живої мислі» і одночасно застерігав стосовно можливості «зродити» в дитині названої вікової категорії «підданого», «... затерти всі живі, людські риси, знищити... зародок самостійного характеру, прогнати всяку охоту до самостійного мислення» [14, с. 11]. Саме тоді дитина не лише робить неусвідомлені спроби вступати у соціальні відносини із суспільством, але виявляє і свої пізнавальні можливості. Нелегким завданням художньо-естетичного розвитку у цьому віці постає вивчення жанрової системи сучасної казкотворчості. Адже казка «жанр надзвичайно глибокий, високо-продуктивний і по-справжньому серйозний» [12, с. 9]. Сучасну новаторську казкотворчість варто розглядати найперше крізь призму педагогічних проблемних аспектів. В. Сухомлинський писав: «... Добра дитина не падає з неба. Її треба виховати» [11, с. 58]. Результативними для аналітичного розгляду у призмі виховання «живої мислі» сучасної дитини постають «Чудові історії на добраніч» відомого у європейських літературах письменника Е. Мозера, який зайняв почесне місце у каноні дитячої літератури. У названій книзі прочитуємо твори, які зацікавлюватимуть дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку.

«Чудові історії на добраніч» Е. Мозера (з німецької переклала Неля Ваховська) зацікавлюють красою словесного викладу, дидактичною спрямованістю, зокрема мотиваційним компонентом, який увиразнює «історично новий тип дитинства» [9, с.12]. «Чудові історії» Е. Мозера (крім аналізованої україномовної версії, це десятки книг на його батьківщині, в Австрії) ілюструють не тільки еволюцію казкового жанру на сучасному

етапі, але й спрямовані на вирішення архіважливої педагогічної проблеми *сімейного читання* засобами нової соціалізованої поетики. Вони дещо звільнені від догматичних казкових кодів, хоча ситуативно вміщують у собі не тільки риси деканонізації, але й педагогічно доцільне умотивування попередньої казкової традиції. Соціально-моральний розвиток дітей окресленого віку, їх входження у соціум, перспектива виховання як домінуюча у будь-якому суспільстві проблема, а загалом «любов сприймальна, вдячна, благоговійна і споглядальна» [1, с. 80] – всі ці й інші художні та виховні аспекти вирішуються у статті у зв'язку з сучасним літературним «дитиноцентризмом» [9, с. 10], який намагаємось прочитувати при розгляді жанрових метаморфоз «чудових історій». Різне дефініціювання дитинства як соціокультурного феномену спонукає сучасних педагогів до «міждисциплінарного синтезу означеної проблеми, що дасть змогу утворити цілісну картину уявлень про закономірності становлення й розвитку дитячої особистості в суспільстві, більш успішно досліджувати соціально-педагогічні та соціально-психологічні особливості системи «дитина – суспільство...» [9, с. 12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Констатуючи актуальність зображення «історично нового типу дитинства» у книзі Е. Мозера, не варто відкидати наукових тверджень дослідників попередніх періодів (знову звертаємось до І. Франка) про те, що казка для дітей окресленої вікової категорії залишається «калейдоскоповим пересипуванням та комбінуванням досить нечисленних мотивів» [12, с. 286]. Нечисленних найперше тому, що художні та педагогічно-проблемні аспекти мусять залишатися у пам'яті дитини. Тільки тоді читач осмислить прочитане, обдумуючи, чи могло статися так, як описано у творі, чи ні. У такому випадку він, як писав І. Франко, «витягне» з читання «користь, пересторогу, захоту і потіху». Тому діти «перевертають ... книжечки, шукаючи тільки образків, читають тільки маленькі *історійки...*» [14, с. 50]. Жанр казкових «історій» актуалізується у сучасній українській літературі для дітей і не тільки у дослідницькому дискурсі виокремленого тут жанру, а й у дитячій літературі загалом. Т. Качак, наприклад, ставить питання про те, що соціальну активність сучасного дошкільного і початкового шкільного дитинства важливо розглядати на засадах «системного аналізу поетики творів з використанням методологічного інструментарію традиційного... та мультидисциплінарного підходів...» [3, с. 20]. Качак Т. та Круль Л. у статті «Сучасні українські книжки-картинки для дітей: ключові теми і образи» акцентують на «важливій пізнавальній, виховній і розвивальній функції» жанру книжок-картинок для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Оскільки в багатьох пейзажних епізодах Е. Мозер помітно згущує колірну

гаму, яка увиразнює естетико-виховний компонент «чудових історій», то звертаємося у статті до книги сучасного французького дослідника М. Пастуро «Кольори наших споминів». Викликає у ній зацікавлення розділ «Фіолетовий – не для дітей». Тут він фіксує цікаві спостереження стосовно впливу кольорів на розвиток дитячого мовлення: «...Тема кольору їм (дітям. – Л.К.) також розв'язує язики і дає бажання говорити... Я міг пересвідчитися, наскільки легко розмова про колір (і про тварин) пробуджує цікавість...» [8, с. 172]. Казкові історії Л. Ворониної («Хлюсь та інші»), терапевтичні історії Г. Вдовиченко та художниці А. Пономарьової («Казки на листівках 22») та інших уже стали популярними у колі читачів названої у заголовку статті вікової категорії. Жанрово-тематичне новаторство цих казкових історій та їх виховну вартість ширше розглянула у дослідницькій монографії В. Кизилова («Динаміка української літературної прозової казки»). Дослідниця в одній із статей на цю тему висновує, що авторська казка ХХІ століття «виявляє свою продуктивність щодо розбудови важливих тем і проблем сьогодення» [5, с. 159].

Мета статті – на основі текстуального аналізу «чудових історій» Ервіна Мозера розкрити їх педагогічно-проблемні аспекти; специфіку мотиваційного компонента; особливості адаптації персонажів-звірят у соціальному середовищі та їх взаємин з Іншими, тобто значущими для них представниками чужого колективу; простежити найважливіші аспекти поетики жанру (сюжетна форма, художні деталі, діалогізація, колористика).

Виклад основного матеріалу. Жанрова природа творів Е. Мозера – це «історійки», які мають свою специфіку. Книга виразно ілюструє мотиваційні компоненти поведінки персонажів, різні фази особистісного їх становлення, найрізноманітніші способи утвердження індивідуалізації, складнощі входження персонажів-звірят не тільки у різні соціальні колективи, а навіть у групи планетарного масштабу: на Сході, Заході, Півночі, Півдні. Видана вона у вишуканому мистецько-ілюстративному форматі. Твори пронизані ідеєю буття сучасної дитини, яка сьогодні має потребу у *спокійній радості*. Не випадково однією із найчастіше повторюваних лексем у текстах є «тиша»: її хочуть слоники, сови, ведмедики, котики, мишки і особливо хом'ячок Рудольф. Саме вони розказують *перед сном* збудженій сучасною інформативністю дитині «чудові історії». Сучасні дослідники констатують: «Естетизм будь-яких речей чи явищ захований у їхніх назвах. Літературний твір як річ-у-собі не може існувати без заголовка... Адаптація тексту до рецептивного середовища неможлива без втручання у цей процес заголовка. ... Заголовок першим підбирає ключ до душі читача...» [13, с. 7]. Таким способом дитина-читач, який сприймає твір, «зріднеться» із текстом, адаптується до його естетичних законів.

Оскільки в «історіях» вагому функцію виконує портрет, то письменник мусить у них апелювати до лаконічних деталей. Найлаконічнішою із них є заголовок творів.

Він постає у книзі цікавих «історій» Е. Мозера інтерпретацією першопочаткового розкриття активно-розвивальної соціальної адаптації. Можемо назвати його своєрідним центром орієнтації дитини-читача: у заголовку прочитується центр оцінної моделі («Чарівна книжка»), творчоперетворювальна суспільна діяльність персонажа («Різдвяний деревобудиночок»), середовище, у якому він виконуватиме певні соціальні ролі («Колекціонер пір'їн»), активність у формуванні соціальної спільноти («Ворон і мишка»), здатність до соціального пристосування («Страус Чарльз») тощо. Загалом же опис персонажа чи то в найзагальніших рисах, чи в деталях має метою відтворити його соціальні взаємини.

У чотирьох «чудових історіях» у центрі постає досить актуальний, поза сумнівом, «сучасний» персонаж – слоник. Про причини популярності його можна дискутувати, але функції Кіплінгової моделі слоника відкидати у літературі для дітей такого віку не варто. Насамперед треба підкреслити різноманітність умов життя слоника. В «історії» «Слоник Боло» він іще маленький. Своє становлення уже встиг пережити в Африці – у зоопарку. Там він був «дуже нещасний і самотній». Дорослі люди у великому місті його не розуміли. Тільки у сільській місцевості, куди слоник утік однієї дощової ночі, він знайшов рятувальників – двійко мишенят, які його зрозуміли без пояснень. У творі нічого не сказано про перше враження мишенят від сприйняття зовнішності незнайомця. Перше враження радше породжує внутрішнє бажання – допомогти слоникові, адаптувати його до нового середовища. Мишки його лікували і доглядали. Та найголовніше попереду: мишки «серцем відчули», що із настанням тепла Боло почне сумувати за Африкою. Їхня жертовність вражаюча. Додамо, що портрети слоників маємо ще у таких історіях, як «Гори підвісних мостів» і «Слоник захотів пити». У першому з названих двох творів він наділений парадоксальним іменем Манюній (адже Манюнією можна поіменувати мишку). Тут Манюній – «мандрівник», міг перетинати «край вулканів і диких носорогів», не боявся заходити у великі міста, бо ж він деякий час працював у цирку. Найголовніше, що Манюній зовсім не боявся висоти, «скакав по манежу, стоячи в коня на спині» [6, с. 125]. Від його майстерності застигали у подиві ведмедик, котик Ботеро, цикади. Манюньому на висоту було «начхати». Персонаж «історії» «Слоник захотів пити» вміє шанувати особисті кордони інших персонажів, ніколи не забуває привітатися. Наприклад: «Добридень, малявки!» – люб'язно звертається слоник до мишок. Він – «сильний», «великий світлошкірий слон з рюкзаком на

плечах» – нічого не боїться. Цей «мандрівник» найбільше зацікавлює мишок своїми здібностями, адже колись працював у цирку.

Сюжетотвірним мотиваційним компонентом у «чудових історіях» є мовленнєвий етикет, який найширше ілюструє культуру самовираження персонажів різних вікових категорій. Вони знаходять найбільш адекватні словесні форми, дотримуються ввічливості для підтримки контактів і, що найважливіше, уникають образливих слів, емоційної неврівноваженості. Важливо констатувати, що в «історіях» не простежуємо традиційної мовленнєвої диференціації персонажів різних ціннісних планів. Їхні мовленнєві вислови тактовні, щирі, співчутливі, в міру компліментарні. Вони стримані і делікатні у запитаннях, звернених до співрозмовника.

Мотиваційний компонент у контексті культури мовленнєвого самовираження здебільшого чіткий, конкретний, інтонаційно забарвлений. Визначальний мотив в «історіях» постає ніби сюжетним хребтом, якщо навіть персонаж виявляється надто довірливим. Так, твір «Поганючий ведмідь» у книзі єдиний з негативно навантаженим заголовком. Лексема «поганючий» дисонує із доброзичливим умотивуванням милосердного і довірливого кротика Шурфі. Вже сам інтер'єр тут не типовий чи традиційно описовий, а тло, своєрідний спосіб обсервації персонажів. Віконце у кімнатці, куди прорив хід кротик, заграбоване; тут немає «нормального ліжка». Сам ведмідь якийсь «дивний». Шурфик звернув увагу на його «незвично блакитні» очі. Співчутливий кротик, який пройнявся нещастям ведмеда, проронив: «Бідолаха!» Але ведмідь виявився «відомим злодієм, облудником і хапугою» [6, с. 55]. Сюжет твору ілюструє, що прояв пізнавальних можливостей не був би зреалізованим, коли персонажі діяли б відокремлено від інших (від батьків, колективу, старших наставників і загалом «звірячої» родини). Зображення у «історіях» організованих форм спільної діяльності сприяє вихованню культури міжособистої взаємодії.

Дослідники констатують: якщо «виховання передбачає систему цілеспрямованих, формуючих соціальних впливів, взаємодій і взаємовідносин...», то «соціалізація ж виявляється процесом більш широким, який включає як організовані, так і спонтанні, випадкові впливи всієї сукупності факторів суспільного буття, завдяки яким індивід долучається до культури та стає повноцінним членом того або іншого суспільства» [9, с. 18]. Яскравою ілюстрацією соціалізації є у Е. Мозера «історія» під заголовком «Корабельна аварія». Соціалізація включає тут сукупність спонтанних факторів, персонажі-звірята стають дієвими членами динамічного дійства і кожен із них активно впливає на пригоду і її «чудове завершення». Група індивідів дружньо живе у хатинці біля моря. Білчєня Зігфрід – кухар, який дбайливо готує котиків та жукам вишукані страви. Це було нелегко: те, що

їв котик, не смакувало жукам, і навпаки. Але Зігфрід був винахідливим і поступливим кухарем. Персонажі із «Хатки біля моря» з особливою повагою ставилися до котика Стані, який лежав перед спільним житлом і переважно читав. Стані мав у своїй бібліотеці аж тридцять книжок (деякі з них він читав уже по третьому колу, а три книжки «книжковий» навіть знав напам'ять). Це був справжній книжковий котик. В «історіях» не можна не помітити «надзвичайного сплеску зацікавленості до Іншого й інших світів» [7, с. 92]. Тут кожен із персонажів намагається набути досвіду Іншого, прагне з ним взаємодіяти, з повагою ставиться до його здібностей. У цій взаємодії персонажі видимо дорослішають. У названій вище «історії» якраз увиразнений діяльнісно-поведінковий компонент соціальної компетентності, який «свідчить про здатність дитини відчувати свою належність до певної соціальної групи, вміння доброзичливо взаємодіяти, налагоджувати спільну діяльність, гармонійні стосунки...» [9, с. 25]. Діяльнісно-поведінковий компонент художньо проілюстрований в епізоді, коли на морі розігрався жахливий шторм. Два тижні лив дощ. Море погрожувало затопити хатку друзів. Зігфрід, Стані і обидва жуки вирішили тікати. Коли дощ стих, Стані прихопив із собою на дах кілька книжок; Зігфрід зумів урятувати кілька яблук. І ось на горизонті з'явився великий корабель борсучка Гюнтера – то був порятунок в останню секунду. Гюнтер віз у трюмі п'ять бочок меду. Через два дні корабель втрапив у шторм, але ніхто не постраждав: Гюнтер і Зігфрід врятувалися на бочці з-під меду, жуки залізли в порожню бляшанку з-під сардин. Котик Стані урятував свою улюблену книжку. Одинадцять хробаків-деревоточців пливли в маленькій сірниковій коробці. Зігфрідуді вдалося прихопити своє останнє яблуко. Вже наступного ранку товариство живе-здорове припливло до Ведмежого острова. Загалом книгу Е. Мозера можна було б назвати синтезованим соціальним замовленням на виховану культурну особистість майбутнього.

Однією з ключових проблем в «історіях» Е. Мозера є намагання персонажів вибудувати взаємини з індивідуальностями різних часопросторів і вікових категорій. Саме у цій царині найзримішою виявляється культура самовираження персонажів. Співчуття, готовність прийняти радикальні рішення, поборюючи імпульсивність, виявляють мишки, незважаючи на те, що вони найменші ростом. Важливо, що персонажі-мишки представляють в «історіях» книги Е. Мозера цілісну систему міжособистісних взаємин, толерантних стосунків з планетарними жителями. Вони майже не діють поодиночці, а завжди працюють спільно. Звідси і їх унікальна риса – вміння домовитися. Дослідники часто – і не безпідставно – пишуть, що для дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку найголовніше продемонструвати себе. Для цього визначальним є вибір стилю мовлення,

який сприяє розвитку моральних взаємин. Уточнимо, що стиль мовлення включає не тільки мовні засоби. До нього належать і морально-етичні правила, етичне поводження, що є особливо промовистим у громадських місцях.

Викликає зацікавлення «історія» «Двійко слоників узимку». Одягнуті на європейський лад, видимо стримані і ввічливі, слоники вийшли з готелю і, не виражаючи захопливих емоцій, голосно не розмовляли (адже зимові дерева так само любувалися тишею), не сурмили захоплено в хоботи, а, спокійно присівши на лавці, милувались засніженим пейзажем – читали Книгу природи. Навіть коли пішов густий сніг, слоники не зрушили з місця, вдоволено споглядаючи, як тихо падають візерунки сніжинок. Впродовж тижня вони милувалися краєвидами. Додамо, що для І. Франка, наприклад, природа – це архіважлива школа життя. Для дітей орієнтовно шести-семи років немає вагомішого виховного і пізнавального чинника, ніж природа. У студії «Женщина-мати» І. Франко зазначав: «Природа, чи то правдива, чи в образі, єсть великою на той час багатою і єдиною книгою, до котрої мати або отець в потребі можуть лиш дещо об'ясняючого додати» [14, с. 51]. Е. Мозер нерідко апелює до образів природи, створених засобами живописно-образотворчих словесних можливостей. Колір у «історіях» наповнений згущеним емоційним фоном. Він постає зримим символом внутрішньої суті персонажа, суті, яка невіддільна від природи. Це своєрідний «текст у тексті».

В «історії» «Застуджений кабанчик» мишка Келлі вдягнула на голову хворому кабанчикові Брехту червону шапочку, оскільки була переконана, що червоні шапочки збивають температуру. У «історії» «Мишки і сич» великий білий сич, щоб переконати мишок у тому, що він їм не загрожує («Я справді ваш друг!»), приніс велику червону книгу і почав читати веселі історії про мишенят.

Кішечка Ніна, щоб політати так, як стара чаклунка («Киця-чарівниця»), намотала собі на шию червоний шарф. В одній із історій («Картатий пугач») до водяного щурика заходить пугач із червоною валізою і просить відвести його човном до червоних скель. Е. Мозер послуговується також метафоричністю фіолетового кольору. До фіолетової барви він в одній з «історій» апелює сім разів («Фіолетовий дракон»). Ось як хом'ячок по-дорослому колористично медитує над тим, коли він зможе уже відпочивати, спати, мріяти, покурювати люльку і читати книжки: «Жодна рослинка вже не цвіте. А дерева скидають листя... Пейзаж за вікном робиться жовтий, коричневий, вохристий, багрянний. Це осінь» [6, с. 95]. Важливо уточнити, що природа у Е. Мозера досить рідко зображується однопланово. Вона здебільшого багатовимірна.

Проблема читання у збірці Е. Мозера наскрізна. Способи її художньої інтерпретації найрізноманітніші. У «Дерев'яній хатці», наприклад, це спогад мишки про бурсучкову бібліотеку. Керівником читання тут постав борсучок. Він читав мишці цікаві історії. Його голос, що так приємно бубонів під час читання, засвідчував його «велике щире серце» [6, с. 14]. Книжки були окрасою Норбертової «борсучкової хатки», наповнювали її якимось дивним теплом знань, особливим затишком. «Історія» «Меланхолійний друг» чи не найглибше виражає ідейний зміст аналізованої тут збірки Е. Мозера. Мельхіор (так звали ворона) зацікавлював кішечку Фенеллу насамперед вмінням цікаво розповідати про свої пригоди. Облітавши ледь не пів світу, Мельхіор знав багато смішних і страшних історій. Він був спритним і винахідливим. Наприклад, не зважаючи що його переслідували сто двадцять чотири трансільванські кажани, він зумів заховатися на часниковому полі. Мельхіор розповідав так само історії, яких кішечка Фенелла побоювалася. Це – меланхолійні історії: «про самотні голі степи, де вітер краєв серце печальними мелодіями, про темні ставки, залиті місячним сяйвом, і про стародавні покинуті замки, якими вночі лазили таємничі коти» [6, с. 35]. Такі розповіді були небезпечними для самого Мельхіора, оскільки на нього нападав такий сум, що він по декілька днів сумував, і кішечка Фенелла мусила йому розповідати свої власні веселі пригоди.

«Історія читання» у творах Е. Мозера пов'язана насамперед із образом Сови. Цей образ творить, перефразовуючи В. Сухомлинського, «школу читання-як-радості». Декілька історій на цю тему мають насамперед пізнавальний характер. Так, у «Мишачій родині» дитина дізнається, що сич Ервін мешкав у старезному дуплі високого дерева. Він жив там уже давно, почувався дуже добре. Сич вдень спав, відпочиваючи від своїх нічних польотів. Мишки (батьки-миші мали восьмеро дітей) гралися, кричали, галасували, стрибали і, зрозуміло, заважали йому спати. Гуманні батьки з розумінням поставилися до скарг Ервіна: щоб забезпечити йому тишу, вони по черзі розповідали дітям «чудові історії». Варто наголосити, що у Е. Мозера саме із образом сича пов'язаний «історично новий тип дитинства» [9, с. 12] або, за І. Франком, нової «звірячої культури». Тато-мишка поважав Ервіна, тому коли закінчилися «історії», то він по кілька годин возив важкий візок з вісьмома мишенятами, щоб Ервін вдень зміг відпочити. Батьки-миші його не боялися, хоча знали, що колись давно сичі поїдали мишок. Мозерівський сич творить у кількох оповіданнях нову систему взаємин (назвемо її «сучасна мишка – сучасне звіряче суспільство»). Звідси твір вивершується досить оптимістично. Ось Ервін побачив мишку-тата з велетенським дитячим візком. «Бідолаха, – подумав

сич. – Тепер у тебе життя не мед. Не можу, щоб таке було на моїй совісті. Та й діти ж мають десь погасати! Пошукаю-но я собі нову квартиру» [6, с. 67]. В «історії» «Мишки і сич», коли мишки безпечно «теревенили» навколо великого каменя, над лугом з'явився великий білий сич, який застережливо вигукнув: «Не бійтеся, я не їм мишок! ... Я справді ваш друг!» [6, с. 77]. Другий приліт білого сича, коли мишки порозбігалися по нірках, виглядав досить ерудовано: він приніс велику червону книгу і, розгорнувши її, почав читати вголос веселі історії про мишенят.

Е. Мозер уникає однозначності в інтерпретації сов і всього роду совиних як таких, що уособлюють знання, мудрість та інші атрибути з позитивним знаком. Навіть розумний пугач постраждав через необачність і нехтування звичаями своїх батьків: адже пугач – житель дупел, розвалених будівель, старих закинутих веж, горищ тощо. Він розказує водяному щурикові дуже неприємну історію, яка сталася саме тоді, коли пугач проявив надмірну цікавість до людських квартир. Коли він залетів у місті у вікно магазинчика тканин, то власник повівся із ним вкрай жорстоко: помістив у клітку, пофарбував все його пір'я у жовту й зелену клітинку. Пугач з боєм розповідає водяному щурикові: «... В магазині всі тільки й на мене дивилися. ... Два тижні поспіль сотні людей реготали з мене. Усі хотіли доторкнутися до мене й перевірити, чи це я в картатому костюмі. ... Я більше нізащо не полечу в місто!» [6, с. 139].

Дослідницьку увагу в «історіях» привертає феномен першого враження у взаєминах персонажів-звірят з іншими. Сучасні вчені-міждисциплінарники виводять свої спостереження із цієї сфери на практичний рівень, тобто не обмежуються лише констатацією перших міжособистісних вражень, але й намагаються розрізнявати мотиви і простежувати динаміку перших вражень. Тут йдеться про застосування категорії «нове», про «міждисциплінарність... як інструмент здобуття нового знання» [2, с. 112]. Під таким кутом зору можна розглядати тут тематичний пласт, що результативно розгортається в «історіях» (їх доречно рекомендувати для читання дітям старшого дошкільного віку). У цьому контексті заслуговує уваги «Сумна ведмедичка» як одна із кращих версій сучасного класичного жанротворення. Для дітей названої категорії в експозиції твору яскраво виписаний портрет Олівії (так звали ведмедичку), який розкриває сутність її внутрішнього світу. Вона самотня, сумно споглядає болотяні квіти на березі темного озера; ростом маленька, менша за інших ведмедиків; очка в неї блакитні, а не карі, як в інших. І ріст, і очка поглиблюють її самотність, роблять її «страшенно нещасною» [6, с. 169]. Коли Олівія вперше зустрілася з жабою, то в першу мить злякалася. Але тільки у першу мить. Бо всю свою увагу вона спрямувала на «милі очка»

жаби, які її одразу ж заспокоїли, оскільки були дуже красивими. Діалог, який розпочала жаба, постає сильною позицією «чудової історії». В цьому діалозі мудрість мовлення і психолого-педагогічна вартість твору. «Що тобі болять, маленька ведмедичко?» – запитала жаба. Далі в діалог вступила Олівія: «все їй розповіла», «вилила ... всі свої жалі». «Мої очка стануть карі?» – запитала Олівія. «Ні ..., ти й так виростеш, а блакитні очки – твоя найбільша окраса» [6, с. 171]. Надалі Олівія стала такою веселою, що діти не те що не кепкували з ведмедички, а навіть дивувалися з її краси. Відповідь жаби – не тимчасове поверхове заспокоєння, а життєва правда.

Висновки. До книги Ервіна Мозера «Чудові історії на добраніч» увійшли новаторські за спрямуванням і художньою формою твори з фіксованим читацьким адресуванням – для старшого дошкільного і молодшого шкільного віку. У контексті сучасної казкотворчості вони вирізняються образним відтворенням сучасних педагогічних проблемних аспектів (соціальна активність, естетико-виховний компонент, здатність до жертвовності, повага до інших, мовленнєвий етикет, готовність до спільної діяльності). Ідейно-тематична побудова сфери взаємин персонажів-«звірят» односпрямована: сприяти чужому («Іншому») подолати самотність, допомогти уникнути небезпек чи врятувати від них. У заголовку вказується часопростір, характеристика діяльності чи випробування персонажів, їх внутрішній стан, зовнішність, соціальна приналежність, пейзажний фон пригодницьких випробувань. Діалоги ілюструють тактовність і деякі елементи виховної «звірячої» тактики у спілкуванні з представниками колективу. Усі звірята-персонажі наділені іменами. Загалом твори Е. Мозера спонукають дітей окресленої вікової категорії уявно «дописувати» відкритий сюжет у час «на добраніч», наповнюють їх спокійною вечірньою радістю для «чудового» завершення цього сюжету.

Література

1. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава : Ред. газ. «Полтавський вісник». 1994. 191 с.
2. Докучаєва В. В. Міждисциплінарність як ознака якісних змін у галузі освіти. *Наук. записки Міжнар. гуманітарн. університету*. Одеса: Видав. дім «Гельветика», 2022. Вип. 37. С. 112-115.
3. Качак Т. Тенденції розвитку української прози для дітей та юнацтва початку ХХІ ст. К. : Академвидав, 2018. 320 с.
4. Качак Т. Б., Круль Л. М. Сучасні українські книжки-картинки для дітей: ключові теми та образи. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 35. С. 290-296.
5. Кизилова В. В. Українська новітня авторська казка: проблемно-тематичний вимір. *Наук. вісник Міжнар. гуманітарн. університету*. Серія: Філологія. Одеса: Видав. дім «Гельветика», 2023. Випуск 61. С. 156-159.
6. Мозер Е. Чудові історії на добраніч. Чернівці : Книги – ХХІ, 2020. 240 с.

7. Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. Київ : Видав. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 347 с.
8. Пастуро М. Кольори наших споминів. К. : Ніка-Центр; Львів: Ви-во Аннети Антоненко, 2020. 232 с.
9. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ / Н.Гавриш, О.Рейпольська та ін. К. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 280 с.
10. Соціально-моральний розвиток і виховання дитини дошкільного віку: колект. монографія / за заг. ред. О. Кононко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 287 с.
11. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям. Твори : У 5 т. Т. 3. Київ: Рад. школа, 1977. 670 с.
12. Тихолоз Н. Казкотворчість Івана Франка (генологічні аспекти). Львів: Львів. відділення Інституту л-ри ім. Т. Шевченка, 2005. 316 с.
13. Челецька М. Номеносфера поезії Івана Франка (поетика заголовків, присвят, епіграфів). Львів : Львів. відділення Інституту л-ри ім. Т. Шевченка, 2007. 304 с.
14. Франко про освіту і виховання. Дрогобич : Коло, 2020. 436 с.

References

1. Vashchenko H. (1994). *Vykhovnyi ideal [Educational ideal]*. Poltava : Red. haz. «Poltavskyi visnyk» [in Ukrainian]
2. Dokuchaieva V. V. (2022). *Mizhdystsyplinarnist yak oznaka yakisnykh zmin u haluzi osvity [Interdisciplinarity as a sign of qualitative changes in the field of education]*. Nauk. zapysky Mizhnar. humanitarn. universytetu. Odesa : Vydav. dim «Helvetyka», 37, 112-115 [in Ukrainian]
3. Kachak T. (2018). *Tendentsii rozvytku ukrainskoi prozy dlia ditei ta yunatstva pochatku XXI st. [Trends in the development of Ukrainian prose for children and youth at the beginning of the 21st century]*. Kyiv : Akademvydav [in Ukrainian]
4. Kachak T. B., Krul L. M. (2024). *Suchasni ukrainski knyzhky-kartynky dlia ditei: kliuchovi temy ta obrazy [Modern Ukrainian picture books for children: key themes and images]*. Zakarpatski filolohichni studii, 35, 290-296 [in Ukrainian]
5. Kyzylova V. V. (2023). *Ukrainska novitnia avtorska kazka: problemno-tematychnyi vymir [Ukrainian modern author's fairy tale: problem-thematic dimension]*. Nauk. visnyk Mizhnar. humanitarn. universytetu. Serii: Filolohiia. Odesa : Vydav. dim «Helvetyka», 61, 156-159 [in Ukrainian]
6. Mozer E. (2020). *Chudovi istorii na dobranich [Wonderful goodnight stories]*. Chernivtsi : Knyhy – XXI [in Ukrainian]
7. Nalyvaiko D. (2006). *Teoriia literatury y komparatyvistyka [Literary Theory and Comparative Literature]*. Kyiv : Vydav. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia» [in Ukrainian]
8. Pasturo M. (2020). *Kolory nashykh spomyniv [The colors of our memories]*. Kyiv : Nika-Tsentr; Lviv : Vy-vo Annety Antonenko [in Ukrainian]
9. Havrysh, N. & Reipolska, O. (2018). *Sotsializatsiia ditei starshoho doshkilnoho viku v umovakh DNZ [Socialization of older preschool children in preschool settings]*. Kyiv – Kropyvnytskyi : Imeks-LTD [in Ukrainian]
10. Kononko, O. (Eds.). (2020). *Sotsialno-moralnyi rozvytok i vykhovannia dytyny doshkilnoho viku : kolekt. Monohrafiia [Socio-moral development and upbringing of a preschool child]*. Nizhyn : NDU im. M. Hoholia [in Ukrainian]
11. Sukhomlynskyi V. (1977). *Sertse viddaiu ditiam [I give my heart to children]*. (Vols. 1-5). Kyiv : Rad. shkola [in Ukrainian]

12. Tykholoz N. (2005). *Kazkotvorchist Ivana Franka (henolohichni aspekty) [Ivan Franko's fairy tale creation (geneological aspects)]*. Lviv : Lviv. viddilennia Instytutu I-ry im. T. Shevchenka [in Ukrainian]
13. Cheletska M. (2007). *Nomemosfera poezii Ivana Franka (poetyka zaholovkiv, prysviat, epihrafiv) [The nomenosphere of Ivan Franko's poetry (poetics of titles, dedications, epigraphs)]*. Lviv : Lviv. viddilennia Instytutu I-ry im. T. Shevchenka [in Ukrainian]
14. *Franko pro osvitu i vykhovannia. (2020). Franko on education and upbringing.* Drohobych : Kolo [in Ukrainian]